

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

Van catechisatie leer je best veel

Een maandagavond in de Ontmoetingskerk, het kerkgebouw van de Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt) in Hasselt. Catechisatieavond. Om halfzeven komen de jongste catechisanten, twaalf- en dertien-jarigen, binnen. Zij zijn verdeeld over vijf groepen. Na drie kwartier is er wisseling: dan komen de volgende vijf jaargroepen.

In dit nummer

<i>Kerkelijk leven</i> - J. Meerveld	
Van catechisatie leer je best veel	465
<i>Meditatief</i> - R.J. Vreugdenhil	
Jezus de Heer, zichtbaar in zijn daden	470
<i>Wandelen met God</i> - B. Luiten	
Gooi je palmtak niet weg	471
<i>Achtergronden</i> - H. Veldman	
Van rechtzinnig tot vrijzinnig (IV)	473
<i>Achtergronden</i> - A. v.d. Sloot	
Kerkelijke verenigingen rondom de belijdenis van de kerk	478
<i>Lied van de week</i> - Nelleke Eijdsen en Klaas Spijker	
Ik ben de goede herder	481
<i>Synode impressies</i> - P.G.B. de Vries	
Aan de slag	483
<i>Uit de kerken</i>	469
Persberichten	477, 480

Op zo'n moment is de hal even vol. Dat gaat drie keer zo, opgeteld twintig groepen van 8 tot soms 14 catechisanten, in totaal tegen de 200 jongeren. Negen catecheten zijn aan het werk met de groepen: de predikant, een catecheet met een theologische opleiding en verder 'gewone' gemeenteleden. Op dezelfde avond wordt in het gebouw ook door de christelijke gereformeerde predikant catechisatie gegeven, maar zijn kerk is veel kleiner. Hij heeft vier groepen.

Om negen uur gaat de soos open: de jongsten zijn dan naar huis en de jeugd vanaf een jaar of vijftien, zestien blijft nog wat napraten. Om tien uur zijn de laatste catechisaties afgelopen. De catechisanten zijn dan wel toe aan een biertje.

In het artikel *Wat vinden de GKV-jongeren van hun kerk?* is geconstateerd dat de jongeren weliswaar wat kritisch, maar toch positief zich betrokken weten bij hun kerk. In dit artikel willen we u het een en ander doorgeven over het onderzoek onder belijdeniscatechisanten. Dit heeft gegevens opgeleverd over hoe deze catechisanten hun catechese waarderen. Catechese is een onderwerp dat de laatste tijd veel aandacht krijgt. Veel reflectie is op gang gebracht door de opzet waar de kerk van Hardinxveld

J. Meerveld ■

voor gekozen heeft. Het onderzoek onder belijdeniscatechisanten spoort niet helemaal met de bevindingen in Hardinxveld. Dit nodigt uit om de overwegingen eens naast elkaar te plaatsen. Temeer omdat in Hardinxveld rigoureuze maatregelen zijn genomen (de gewone catechisaties zijn afgeschaft en vervangen door een systeem van mentorgroepen, een vorm van huiscatechese) en het de vraag is of andere gemeenten dit voorbeeld beter zouden kunnen volgen. In het laatste artikel van de deze serie komen we terug op dit punt.

Maar eerst informatie uit het onderzoek dat gehouden is onder catechisanten in de GKV die in het cursusjaar 2003/04 werden voorbereid op het afleggen van openbare geloofsbelijdenis. Ruim 300 catechisanten hebben een uitgebreide vragenlijst teruggestuurd, waarin zowel gesloten als open vragen stonden. Het hoofdonderwerp was: hoe waarderen deze catechisanten hun catechese? Er is bewust voor gekozen om het onderzoek te doen onder belijdeniscatechisanten. Deze keuze is ingegeven door:

- de leeftijd: deze catechisanten zijn gemiddeld rond de 18 of 19 jaar. Zij hebben het volledig traject van catechese achter de rug en zijn gezien hun leeftijd in staat tot reflectief terugkijken;
- belijdeniscatechisanten: dit zijn jongeren waarvan verwacht mag worden dat ze positief staan ten opzichte van geloof en kerk. Zij kunnen daarom iets vertellen over de relatie catechese en de ontwikkeling van hun geloof. Van deze catechisanten valt daarom te verwachten dat zij in staat zijn een beeld te

van belijdeniscatechisanten mag verwacht worden dat ze positief staan ten opzichte van geloof en kerk

geven van de catechese vanuit het perspectief van de catechisant.

Dit onderzoek richt zich op jongeren die positief staan ten opzichte van de kerk en geloof, anders zouden ze niet kiezen voor het doen van belijdenis. Er zijn ook andere jongeren die deze keus niet maken (zie het vorige artikel, ongeveer zo'n 25%) en die waarschijnlijk minder positief hier tegenover staan. Het zou ook zeker de moeite waard zijn om deze groep te onderzoeken, maar die komt hier niet in beeld. Dit gegeven is van betekenis voor de reikwijdte van de conclusies.

Eigenlijk gaan ze er met plezier heen.

In 2002 verscheen het boek van A.B. Dijkstra, *Werelden apart?* met een verslag en analyse van een uitgebreid onderzoek dat een paar jaar eer-

der gedaan is naar de levensstijl van scholieren op gereformeerde scholengemeenschappen. Dijkstra zegt daarin dat 98% van de leerlingen van de vierde klassen van deze scholengemeenschappen de catechisatie bezoekt. 'Zo'n driekwart blijkt dat doorgaans met plezier te doen'. Dat onderzoek ging over leerlingen van ongeveer 16 jaar. Zou deze positieve waardering gelijk blijven of misschien stijgen met de jaren?

De onderzochte belijdeniscatechisanten in 2004 geven aan dat ze nog steeds met plezier naar catechisatie gaan en er veel leren. Op de vraag of ze het prettig vinden op catechisatie reageert 96% positief, waarvan 37% zelfs zeer positief. Hier moet wel meegeteld worden, dat de catechisanten deze vraag beantwoord hebben op het moment dat ze op belijdeniscatechisatie zitten. Want de waardering van de catechese is niet altijd gelijk. In de loop van de jaren groeit de waardering. 84% denkt nu positiever over catechese dan een paar jaar geleden. In de gesprekken noemen catechisanten meerdere redenen waarom ze catechisatie juist nu als positief waarderen:

- *Iedereen is serieuzer geworden.*
 - *Je trekt het je nu meer aan. Je wilt nu zelf.*
 - *Er hangt hier ook een fijne sfeer. Iedereen vindt het hier heel gezellig.*
 - *Dat je er als jeugd met z'n allen over praat.*
 - *Dat het leerzaam is.*
- Maar dat neemt niet weg dat ze de catechisaties die daarvoor gegeven zijn, ook belangrijk vinden voor hun geloofsontwikkeling, hoewel zo'n 20% het hier niet mee eens is.
- *Op dat moment stond het heel ver van je af, de informatie die je kreeg.*
 - *In die tijd stond ik er niet voor open. Ik ging liever ouwehoeren.*
 - *Ik denk dat als ik achteraf kijk, ik toch wel veel geleerd heb.*

Verschillende factoren bepalen het plezier in catechese. Het sociale facet (het zijn jongeren die elkaar vaak vanaf de kleuterschool al kennen, maar als groep na de basisschool niet bij elkaar komt, behalve op catechisatie) speelt daarbij een rol, maar ook de inhoud.

Vergelijking met godsdienstonderwijs en vereniging

In het onderzoek is gevraagd naar de waardering van vereniging en godsdienstonderwijs in vergelijking met catechisatie. Als je de vergelijking maakt met vereniging, dan vinden de catechisanten dat je op catechisatie meer leert: 57% vindt dat je er meer aan hebt dan vereniging; jongens zijn hier sterker van overtuigd (64%) dan meisjes (50%).

Als kenmerkende verschillen worden genoemd:

- *Op vereniging praat je veel, kun je goed dingen met elkaar delen. Van catechisatie leer je meer.*
- *Op vereniging denk ik wel eens: hadden we er nu maar iemand bij die er verstand van heeft*

Bij het godsdienstonderwijs ligt het wat gecompliceerder; 77% leert meer van catechisatie dan van de godsdienstlessen in het voortgezet onderwijs. Dit laatste percentage is 94% als het om niet-gereformeerd onderwijs gaat. Er is op

Van catechisatie leer je meer dan van de godsdienstlessen in het voortgezet onderwijs	Opleiding laatst gevolgd			
	havo	mavo	vmbo	vwo
helemaal mee eens	36%	57%	60%	22%
min of meer mee eens	35%	35%	23%	26%
niet mee eens	28%	8%	14%	37%
helemaal niet mee eens	1%	0%	3%	15%

dit punt wel een opmerkelijk verschil tussen leerlingen van de onderscheiden schooltypen.

De minderheid van de vwo-leerlingen (48%) is het eens met de stelling, dit in tegenstelling met leerlingen van de mavo en vmbo, die het hier voor 92 en 83% mee eens zijn. Opleidingsniveau speelt een rol in de waardering: mavo en vmbo leerlingen zijn meer tevreden over de catechisaties dan leerlingen van havo en vwo, hoewel het oordeel over de catechese van de laatstgenoemden, zo blijkt uit andere antwoorden, beslist niet negatief is. Niet helemaal duidelijk is geworden waardoor deze verschillen er zijn. VWO-ers hebben waarschijnlijk behoefte aan meer intellectuele uitdaging. De waardering van de vmbo/mavo leerlingen heeft mogelijk te maken met de groepsgrootte; omdat vaak met kleine groepen gewerkt wordt, gaan ze daarin niet onder. En misschien omdat er een persoonlijke band met de catecheet is opgebouwd.

De catecheet

Het is gebruikelijk dat de predikant de catecheet is van de belijdenisgroep. Maar de predikant is niet meer de enige catecheet: driekwart heeft ook catechisatie gehad van iemand die geen predikant is. Catechisanten geven aan dat ze het belangrijk vinden dat het klikt met de catecheet.

Hij moet met de jongeren kunnen omgaan. Het blijkt niet dat zij het nodig vinden dat de catecheet een predikant is. Als hij (of zij) er maar wel wat van af weet.

De catecheet heeft volgens 64% van de catechisanten veel tot heel veel invloed op de vorming van hun geloof. Na de ouders (gemiddeld 80%, de moeder doet het nog net iets beter dan de vader) is de catecheet degene met de meeste invloed, meer dan de leerkracht van de basisschool, leeftijdgenoten of vrienden en vriendinnen. Ter vergelijking: een leraar in het gereformeerd voortgezet onderwijs scoort 19%, buiten het gereformeerd onderwijs 4%.

Identificatiefiguur?

Ze zijn er sterk van overtuigd dat de catecheet een geschikt persoon is om mee te praten over

het geloof. Hij wordt vooral gewaardeerd om zijn kennis van zaken. Opmerkingen worden gemaakt als:

- *Hij heeft er verstand van*
- *Hij heeft meer basiskennis dan wij.*

Minder sterk overtuigd zijn ze als het gaat over 'de catecheet als voorbeeld wat betreft geloofshouding'. Voor een aantal catechisanten is hij dat wel, maar daar worden

ook wel vragen bij gesteld. Om identificatiefiguur te zijn, is blijkbaar meer nodig dan één keer in de week een goed gesprek.

- *Is hij een voorbeeldfiguur voor je? Nee, meer een soort kennisfiguur.*
- *Geen voorbeeld, omdat je hem zo weinig ziet.*
- *Als je hem beter zou kennen, zou je ook meer emoties zien.*
- *Zijn leven is heel anders.*
- *Om hem als voorbeeld te hebben, moet je in meer dingen met hem overeenkomen.*

Werkstijl

Volgens driekwart van de catechisanten bepaalt het optreden van de catecheet of de catechisatie zinvol verloopt. In de tips voor verbetering die de catechisanten noemen, komt regelmatig het punt terug dat ze meer discussie willen op catechisatie. Daaruit blijkt dat in de beleving van sommige catechisanten het nog te veel éénrichtingsverkeer is. Ze vragen om meer interactieve werkvormen. Een veel voorkomende klacht is dat de boekjes slaafs worden gevolgd. Maar het beeld is niet dat de catecheet lange monologen houdt. Die vorm van kennisoverdracht komt voor, maar de catecheet luistert ook wel naar de catechisant. En er is ruimte om met de andere catechisanten te praten. Hieruit valt af te leiden dat gesprek een veel voorkomende werkvorm is.

In de beleving van de catechisanten is het niet zo dat de catecheet met absoluut gezag spreekt. 90% geeft aan dat ze op catechisatie de mogelijkheid krijgen om het met de catecheet

catechisanten vinden het belangrijk dat het klikt met de catecheet

oneens te zijn en vast te houden aan hun eigen mening. Zij beleven catechisatie niet als een moment waarop je volgegoten wordt met kennis, waarbij je alleen maar passief ontvangt. De ervaring is dat ze op catechisatie ruimte krijgen om hun persoonlijke geloof te verwoorden. Voor de meeste catechisanten is de sfeer open en veilig genoeg om alles te zeggen wat hen

bezig houdt. Maar toch is dit voor bijna 30% van de catechisanten niet het geval.

Van elkaar leren

Ruim een derde durft geen oordeel uit te spreken of de catecheet van de catechisanten heeft geleerd. Maar de verwachtingen op dit punt zijn niet hoog: 42% denkt dat hij wel iets leert, maar de anderen gaan er van uit van niet. Jongens hebben op dit meer vertrouwen in hun

ik denk dat de catecheet wel van ons leert, stiekem wel

invloed (48%) dan meisjes (38%). Maar echt wederkerig is het niet.

Dat wil niet zeggen dat de catecheet niet luistert.

- *Ik denk dat hij er wel van leert. Stiekem wel. Niet zozeer zijn eigen mening, maar wel hoe hij er mee om moet gaan.*
- *Je merkt wel dat die meningen van ons of van anderen in de preken verwerkt worden. Dan heeft hij dus wel geleerd. Het houdt hem bezig.*

In de gesprekken hierover wordt toch vaak het positieverskil geaccentueerd. Wij komen op catechisatie om wat te leren, hij niet.

Catechisatie en het vertrouwen op God

Er zijn ook verschillende vragen gesteld over wat ze leren op catechisatie. Bij het opstellen van de vragen is onderscheid gemaakt tussen aspecten die met kennis, met houding en gewoontes en met de persoonlijk relatie met God te maken hebben.

Het blijkt dat de catechisanten volgens henzelf veel leren op catechisatie: veel over de bijbel, de leer en de kerk. Ook beantwoorden ze de vraag over de invloed van catechisatie op het vertrouwen stellen op God positief. In de gesprekken met catechisanten is op dit punt doorgevraagd: hoe kan nu zoiets als catechisatie je verder helpen bij het stellen van vertrouwen op God. En dan noemen ze zaken als:

- *Daar word je steeds op gewezen*
- *Als je iemand kent, dan vertrouw je Hem beter.*
- *Om iemand te vertrouwen moet je eerst veel van Hem weten en dat leer je op catechisatie*
- *Dat heeft te maken met dat je groeit in het geloof*
- *Hoe meer je van de bijbel weet, hoe dichterbij God komt.*

Tegelijk benadrukken ze dat catechisatie niet het enige middel is waardoor men groeit in het vertrouwen op God. De kerkdiensten en gesprekken met anderen werken daar ook aan mee. Meerdere keren geven de catechisanten aan dat catechisatie een bepaalde rol heeft, maar dat ze ook veel leren in andere situaties. Bijvoorbeeld als het gaat om houvast te hebben

aan het geloof bij geloofsproblemen, om geloofstwijfel te overwinnen, te leven als christen in de samenleving en voor je opstelling tegenover mensen met een andere mening. Als het om het laatste gaat, zegt een catechisant dat hij op dit punt meer geleerd heeft van:

- *discussies die ik gevoerd heb met niet-christelijken dan van catechisatie*

Het algemene patroon is, dat bij aspecten waarin het een laag dieper gaat dan het cognitieve en waar keuzes in zelfstandigheid gemaakt moeten worden, catechese invloed heeft. Maar minder dan bij de cognitieve aspecten. Catechese heeft ook niet zoveel invloed op de gewoontevorming. Bijvoorbeeld op de gewoonte van persoonlijk bijbellezen of om persoonlijk te bidden. In de gesprekken vertellen de catechisanten dat ze op dit punt meer van hun ouders leren. En dat, als je serieus gelooft je dit ook wel uit jezelf doet.

Een weet-geloof?

Dijkstra heeft in zijn studie naar de leefwereld van jongeren op gereformeerde scholen een typering van het geloof van deze jongeren gegeven. Het geloof van gereformeerde leerlingen laat zich typeren als *‘een geloof waarvan je zeker bent, niet perse sterk betrokken voelt, maar evenmin veel reden geeft tot bezorgdheid over een te veel aan ‘weet geloof’. Het zeker zijn heeft te maken met aspecten als de zekerheid dat je kind van God bent, niet te twijfelen en geloven dat wat in de bijbel staat voor jou geldt. Betrokken slaat op het actief omgaan met dingen van geloof en godsdienst (bijbellezen, met plezier naar catechisatie gaan, een blij geloof hebben). En weet-geloof houdt in dat geloof iets is dat je weet, meer dan iets dat wat met je doet. Geloven heeft een weet-karakter, het is een soort theorie die je hebt.*

opleidingsniveau speelt een rol in de waardering

De belijdeniscatechisanten geven toe dat geloof te maken heeft met je gevoel. Ze erkennen dat er wat spanning kan bestaan tussen wat op catechisatie wordt besproken en wat hun persoonlijk erg raakt. Soms zijn er gesprekken op catechisatie waar dit persoonlijke aspect echt naar voren komt. Daar doet niet iedereen aan mee:

- *Ik weet wel dat ik het niet doe.*

zegt een catechisante in een gesprek. Maar een ander geeft aan dat hij dit juist mist op catechisatie en daarom (als aanvulling) naar de jongerenkerk gaat:

- *Daar wordt ook op het gevoel gespeeld.*

Uit de gesprekken blijkt dat het positief gewaardeerd wordt als het lukt om tijdens de catechisatie de persoonlijke zaken die je echt raken, een plek te geven.

De opmerking van Dijkstra, dat het geloof van jongeren te typeren is met de termen: zeker, betrokken en weten, wordt bevestigd door dit onderzoek. Niet wordt bevestigd dat ze niet bezorgd over zijn over het 'weetkarakter'. Veel catechisanten geven aan dat ze er behoefte aan hebben om over de diepere, meer emotionele lagen van het geloof door te praten.

Uit dit verslag zijn een paar conclusies te trekken.

- Catechisatie wordt door de catechisanten in het algemeen positief gewaardeerd. Hierbij spelen sociale factoren een belangrijke rol, maar het belangrijkste element voor die waardering is het punt dat je er veel leert.
- De waardering voor de belijdeniscatechisatie is het grootst. De catechisaties daarvoor worden wel belangrijk geacht, maar verlopen niet altijd even effectief.
- Opleidingsniveau speelt een rol in de waardering: mavo en vmbo leerlingen zijn meer tevreden over de catechisaties dan leerlingen van havo en vwo, hoewel het oordeel van de laatst genoemden niet negatief is over de catechese.

- De catecheet is een belangrijk figuur voor de vorming van het geloof. Hij wordt vooral gewaardeerd, omdat je veel van hem kunt leren. Voor een minderheid is hij een identificatiefiguur.
- Ook al waarderen de catechisanten de catecheet vanwege zijn kennis, dat wil niet zeggen dat catechese binnen de GKV te typeren is als eenzijdig kennisoverdracht. Er wordt veel met elkaar gepraat op catechisatie en de catechisanten zijn tevreden over de mogelijkheden voor hun eigen inbreng.
- Vanuit het perspectief van de catechisanten is er op de catechisatie geen sprake van echt wederkerig leren. Positiever-schil tussen catecheet en catechisant is duidelijk aanwezig, maar dit wordt door de catechisanten niet als een probleem ervaren.
- Veel catechisanten geven aan dat catechisatie positief werkt voor hun persoonlijke relatie met God.

Hans Meerveld is coördinator van de hbo-opleidingen theologie aan de Gereformeerde Hogeschool te Zwolle en docent didactiek aan de Theologische Universiteit te Kampen

¹ A.B.Dijkstra, *Werelden apart?* Assen, 2002, 66

² idem, 69

uit de kerken

**Hooghalen i.c.m. Beilen en Roodeschool -
beroepen:** ds. M.O. ten Brink te Lutten

Wetsinge-Sauwerd i.c.m. Winsum - beroepen:
J.H. Soepenbergh te IJsselmuiden

Pretoria - beroepbaar gesteld - door de Vrije Gereformeerde Kerke in Zuid-Afrika: kandidaat A.G. Hagg, Lawsonlaan 1334, 0186 Waverley, Pretoria, Zuid-Afrika, Tel: 0027123322946.

Jezus de Heer, zichtbaar in zijn daden

**Hierna verscheen Jezus weer aan de leerlingen, nu bij het Meer van Tiberias.
Dat gebeurde als volgt.**

R.J. Vreugdenhil ■

Johannes 21:1

Een verschijning?!

Een verschijning van Jezus Christus, dat zou ik wel eens willen meemaken. Zoiets als de leerlingen meemaakten op de dag waarop Hij opstond. Toen ze 's avonds bij elkaar in huis zaten. Opeens stond Hij tussen hen in. Ik heb me wel eens voorgesteld hoe het zou zijn als Hij zo opeens in de kerk zou staan. Zomaar tijdens de dienst op het podium. In een heerlijke lichtglans, met opgeheven handen 'vrede zij u'. Iedereen zou Hem zien. Niemand kon er om heen. Dat zou toch geweldig zijn, zo'n verschijning meemaken. Dat ben je in één keer van al je twijfel af. Maar niet elke verschijning van Jezus ging op die manier. Dat is Johannes ook opgevallen. Die ene keer bij het Meer van Tiberias ging het heel anders. Let op, lijkt Johannes te zeggen, kijk goed hoe het gebeurde. 'Het gebeurde als volgt'.

Eerder verstoppertje

Het is vroeg in de morgen. Petrus, Tomas, Natanael en nog een aantal zijn de hele nacht aan het vissen geweest. Ze hebben nog niets gevangen, maar het begint inmiddels al een beetje licht te worden. Dan roept er iemand vanaf het land. In het ochtendschemer kunnen ze zien dat er iemand staat. Meer zien ze niet. Geen idee wie het kan zijn. Ze horen alleen wat hij zegt. Hij vraagt om wat eten. Dat hebben ze niet. Hadden ze het maar... Dan geeft hij het rare advies om het net nu eens aan de andere kant van de boot uit te gooien. Ze doen het, al hebben ze nog steeds geen idee wie daar op de kant staat. En opeens is het net niet meer te tillen. Het barst van de vissen. Is dit nu een verschijning van Jezus? Het lijkt meer op verstoppertje spelen. Hij komt wel naar hen toe, maar Hij verstopt zich in het ochtendschemer. Als Hij een uurtje later was gekomen, hadden ze Hem waarschijnlijk direct herkend. Of als Hij nou meteen had geroepen dat Hij het was, dan waren ze snel naar de kant geroeid. Maar zo in het halfdonker, alleen maar roepend zonder te zeggen wie Hij is... is dat een verschijning?

Herkenning door zijn daden

Toch stoot Johannes opeens Petrus aan: 'Het is de Heer!' Hij is er weer! Die schim aan de waterkant, het is de Heer zelf. Hij heeft hen weer opgezocht! Hoe weet Johannes dat dan opeens? Heeft hij betere ogen? Breekt de zon opeens door? Nee. Johannes ziet Jézus niet. Hij ziet wat Jezus dóet. Die vissen, dat volle net. Het kan niet missen. Dit is de Heer! Johannes herkent Hem aan zijn daden. Er is maar één mens die zo Heer is over de natuur. Dit moet Jezus zijn! Jezus verschijnt hier niet met een overweldigende lichtglans. Hij laat niet, zoals de eerste keer, in zijn uiterlijk zien dat Hij het is. Hij verschijnt in zijn daden. Hij laat zichzelf zien in zijn macht: vissen gehoorzamen Hem. Hij laat zichzelf zien in zijn royale houding: een recordvangst van 153 vissen. Daaraan kun je herkennen dat Hij er is.

Niet te zien, toch is Hij er!

Zou het zijn om de leerlingen alvast te laten wennen aan straks? Straks zien ze Hem ook niet meer. Ze kunnen de handen met de spijkergaten niet meer vastpakken. Geen zichtbare verschijning. Maar Hij is er nog steeds. En Hij blijft grote dingen doen. Hij is Heer. Ze zullen Hem altijd kunnen herkennen aan zijn daden. Ik kan me voorstellen dat ze het later nog wel eens tegen elkaar gezegd hebben: jammer dat de Heer er nu niet is. Maar weet je nog, toen die morgen op het meer. Toen zagen we Hem ook niet, maar Hij was er wel. En Hij zorgde voor een grote vangst. Nu zien we Hem ook niet, maar Hij is er wel. Toen deed Hij het vanaf de oever. Nu doet Hij zulke dingen vanuit de hemel. Hij verschijnt nog steeds, in zijn daden. En wie had Hem het eerste herkend? De leerling met wie Hij een bijzondere liefdesband had. Je herkent Hem aan zijn daden als je Hem liefhebt.

Ds. R.J. Vreugdenhil is predikant van de Gereformeerde Kerk te IJmuiden

Gooi je palmtak niet weg

wandelen met God

De geschiedenis is bekend.

Het juichen bij de intocht van Jezus duurde maar kort.

Maar is het misschien een geschiedenis die zich herhaalt?

B. Luiten ■

Teleurgestelde mensen

Mensen waren teleurgesteld. Maar was dat zo vreemd? Dagelijks hadden ze last van de Romeinen, hun overheersing en al hun beperkende maatregelen. Wanneer Jezus dan Zich bekend maakt als *koning*, door op een ezelsveulen Jeruzalem binnen te rijden, gaan ieders gedachten toch meteen naar bevrijding uit? Weg met die onderdrukkers! Het is zo voorstelbaar. Toch was dit een zoveelste afwijzing. De Joden juichten meer voor zichzelf dan voor Jezus. Ze dachten aan hun eigen belang, maar zagen niet wat werkelijk zou dienen tot hun vrede. Ze zagen wel de koning, maar niet zijn nederigheid. Ze hadden wel hun idealen, maar luisterden niet naar wat de koning bij herhaling zei. En over dat ezelsveulen hadden ze al helemaal niet nagedacht: daarmee kun je geen oorlog winnen, immers? Jezus kwam eerst een andere vijand verslaan. Niet met geweld, maar met zijn bloed. Een vijand zo machtig, dat hij zelfs harten van mensen in bedwang kan houden. Bovendien doet hij dat zo geraffineerd, dat je het zelf nauwelijks in de gaten hebt. Dan heb je er ook weinig last van. Op die bevrijding zit je dan niet te wachten. Nee, die Romeinen, die zijn erg...! Het is zo voorstelbaar. Teleurgesteld gooien mensen hun palmtakken weer weg, wanneer Jezus niet voldoet aan hun verwachtingen.

Toen en nu

Maar wat is nu het punt? Wat daar is gebeurd, is niet alleen historie. Het is ook opgeschreven voor ons, wij die in onze tijd onze liederen voor Jezus zingen. 'Juicht, want Jezus is Heer!' - jawel, maar *waarom* juich je dan? Welke verwachting heb je daarbij? Om kort te gaan: ik heb in mijn leven al zo vaak meegemaakt, dat zingende mensen na verloop van tijd hun palmtak weggooien. Teleurgesteld in de Koning, vanwege verdriet dat kwam, of niet wegging. Wat moet je dan nog met een palmtak, als Hij je laat zitten? Het is zo voorstelbaar. Er zijn vele redenen om voor Jezus te juichen. Als Hij je gezondheid geeft, bijvoorbeeld, en

werk, of een huwelijk, en kinderen. Als het goed gaat op school, als je diploma binnen is, als je promotie maakt, of als je het redt met je eigen bedrijf. Dank Hem, dat moet je vooral doen, want door zijn offer bestaat de aarde en haar volheid. Hij is de bron van alle goed. Maar toch, wanneer je dank daartoe beperkt blijft, heb je toch niet echt verstaan wat Jezus voor je doet. En stel, dat het eens niet zo goed gaat. Je wordt ziek, of één van je kinderen krijgt een ongeluk. Dat kunnen vreselijke dingen zijn. Of je wordt arbeidsongeschikt, je komt aan de kant te staan. Daar kun je goed last van hebben. Zing je dan nog 'Juicht, want Jezus is Heer?' Op dergelijke momenten zijn al heel wat palmtakken weggegooid, door mensen die teleurgesteld waren in Hem die alle dingen regeert. Dan herhaalt zich deze geschiedenis. Van mensen die boos worden, en Jezus die met verdriet naar ze kijkt. Hij regeert alle dingen, zeker, maar zie je dan niet waar Hij mee bezig is? Versta je niet, dat het herstel dat Hij biedt veel dieper gaat?

Waarop ben je gericht?

Om dit voor jezelf hanteerbaar te maken, kan het goed zijn te overdenken waarmee je je gebedsleven vult. Waarop ben je in je gebeden gericht? Ik hoor wel eens gebeden in de trant van: 'dank U Heer voor dit eten, dank U voor deze mooie ochtend, en wilt U ons ook een fijne middag geven?'. Of in geval van werk en studie: 'wilt U ons zegenen daarin?' Of in geval van ziekte: 'wilt u me weer beter maken?' Van dergelijke gebeden wil ik geen kwaad woord zeggen, begrijp me goed. Want het is geweldig mooi om je in alle dingen van God afhankelijk te weten en dat ook tegen Hem te zeggen. Maar bij elkaar genomen kunnen we wel wat eenzijdig zijn. Een beetje *succesgericht*, zeg maar, en dan vooral gericht op het succes zoals wij dat wensen. Zegen is dan al gauw hetzelfde als voorspoed. Als je zo bidt, zul je er weinig van begrijpen als God een andere weg met je gaat. Waarom zegent Hij dan niet? Er zijn mensen die de stel-

ling verkondigen, dat God straks wel wat heeft uit te leggen. Toe maar. Dan vallen we in precies dezelfde fout als de Joden toen. Namelijk, dat je vooral let op het geluk hier en nu, en op alles wat daarin hinderen kan, en veel minder op de werkelijke redding waarmee Jezus bezig is. Kort samengevat: Hij wil je hart bevrijden van die grote vijand, om daarin voortaan zelf je Koning te zijn! Daarop is zijn intocht gericht, niet op een aardse troon, maar op zijn troon in mensenharten, door zijn bloed en door zijn heilige Geest. Handenvol werk heeft Hij daaraan, dag in dag uit. Je zou Hem daarvoor kunnen danken. Je zou Hem daarom ook kunnen bidden. Je zou ook kunnen bedenken hoe teleurstellend het voor Hem moet zijn, als Hij bezig is je te vernieuwen en te bevrijden voor God, als je dan zelf in je gebedsleven niet verder zou komen dan je voorspoed en je succes. Dan spoort er iets niet. Dit is de reden waarom Jezus weende op dat ezelsveulen, terwijl het gejuich klonk en de palmtakken Hem eerden. Zou het niet mogelijk zijn, dat Hij vandaag met soortgelijk verdriet luistert naar gebeden van Gods kinderen, wanneer die zo beperkt zijn tot de begeerten van mensen? Met als gevolg, dat je er uiteindelijk zelf mee ophoudt. Want niemand heeft alleen maar voorspoed en een fijne plek.

Juicht, want Jezus is Heer!

Dit is geen vermaning of zo. Het is een uitnodiging om Jezus te zien, zoals Hij is: Heer van mensen, Heer van de wereld, *Heer in vele harten*.

Petrus schreef zijn brieven aan vervolgde christenen. Het lijden kon hij niet van hen weg nemen. Onder de vlag van de Romeinen overkwamen hen vreselijke dingen. Maar temidden van dat alles bemoedigt hij hen bijzonder met de opmerking, dat er maar één Heer is in hun hart. Hij spoort hen aan die Heer daar te 'heiligen', Hem zijn ereplek in het hart te geven, in alles met Hem verbonden te zijn en zó te spreken voor vriend en vijand (1Petr. 3:15). Dat is nogal wat. Daarin gaat het om veel meer dan bevrijding van aardse vijanden, hoezeer mensen daarnaar konden uitzien. Het is juist een geweldige troost: wie er ook over je heen walst, slechts één is je Heer. 'Juicht, want Jezus is Heer'. *Hij alleen!* Ja, dan heb je wat te juichen, altijd en overal. Niet omdat ziekte zo fijn zou zijn, of handicap, of mislukking, maar wel omdat al die moeiten je niet meer regeren. Niets en niemand heeft je meer in de tang, want je hebt een nieuwe Heer. Van Hem krijg je de ruimte, de vrijheid en de blijdschap van Gods kinderen, diep in je hart. Daar waar geen vijand je vreugde roven kan.

Wie dat verstaat, gaat anders bidden. Niet puur gericht op het eigen succes, maar eigenlijk net andersom. Dan komt boven drijven dat ik niet langer mijn eigen koning wil zijn (terwijl ik dat toch wel vaak wil) en dat ik mijn leven niet in mijn eigen hand kan houden (terwijl ik dat

toch wel vaak probeer). Het gebed krijgt dan veel meer van overgave: 'U bent Koning in mijn leven, niet ik'. Als ik ziek word, zal ik bidden om genezing, maar toch zal belangrijker zijn dat die ziekte mijn hart niet beheersen zal, dat die niet inschuift tussen mijn Heer en mij. Op die manier kan een tijd van beproeving juist heel waardevol zijn; daarin kun je vruchten voortbrengen die je zelf nooit had kunnen bedenken.

Als met een palmtak in je hand

Dit heeft heel veel toepassingen. Met Jezus als Heer konden christenvrouwen het volhouden in hun huwelijk, ook al was dat soms niet best en werden ze nauwelijks gewaardeerd (1Petr. 3:1-6). Ze kregen hun lof van God en daarmee konden ze verder, al was hun leven moeilijk. Verdient dat nog steeds geen navolging? Christenslaven konden hun meesters onderdanig zijn, niet alleen de goede, maar ook de slechte (1Petr. 2:18-25). Hun Heer was in de hemel, ze mochten werken voor Hem (Ef. 6:5-8). Gevangenen hebben gezongen in hun kerkers, met hun voeten in het blok (Hand. 16:25). Machteloos gebonden, maar met vrije harten. En zo zingen zij nog, ontelbaar velen, die het daglicht niet mogen zien en toch leven in het Licht. *Als met een palmtak in hun hand*. Zou het dan niet belangrijk zijn, daarop ons gebed te richten? Bidt dat je standhoudt in deze wereld, dat je het geloof bewaart en de strijd niet ontloopt. Bidt om hulp, in het besef dat je grootste vijand niet zichtbaar is en zich maar al te graag voordoet als je vriend. Bidt zonder ophouden, dat je eerlijk en oprecht mag leven, als christen, en altijd vol toewijding en vertrouwen. Bidt tegen jezelf in, zo vaak je merkt dat je eigen haan weer zo nodig koning moest kraaien. Wie zo bidt, wordt namelijk verhoord. Die wordt meegenomen in de overwinning. Die zal juichen van vreugde en verbazing. Die zal z'n palmtak nog hard nodig hebben (Opb. 7:9).

Ds. B. Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Centrum

Van rechtzinnig tot vrijzinnig (IV)

Momenten van strijd om de rechtzinnigheid aan de academie van Groningen in de 18de eeuw

In deze bijdrage concentreren we ons weer op de Groningse universiteit, waar zich in de 18de eeuw steeds meer tekenen voordoen die wijzen op een veranderend theologisch getijde. Langzamerhand begint de aantrekkingskracht van het verlichte denken ook hier merkbaar te worden, zij het dat dit niet onweersproken blijft. Onze schets komt uit bij de generatie van hen die verantwoordelijk zijn voor het onderricht aan studenten als Hendrik de Cock en P. Hofstede de Groot.

H. Veldman ■

De theologische ontwikkelingen in Groningen in de 18de eeuw

De in 1717 opgetreden hoogleraar **Anthoniüs Driessen**⁶⁸ heeft zich vanaf zijn studententijd vrijwel onbekommerd beziggehouden met ‘moderne’ filosofische en theologische stromingen, zoals het spinozisme, het cartesisme en het coccejanisme. Nadat hem op de gevaren ervan gewezen was, begon hij er meer en meer afstand van te nemen. Als hoogleraar legde hij zich toe op de beoefening van de praktische theologie, waarin hij de verbinding trachtte te leggen tussen ‘leerstellige en praktische godgeleerdheid’. Zijn inaugurele oratie handelde over de ‘Broederliefde’, een thema dat hem er niet van weerhield om stevig te polemiseren tegen predikanten en collega’s die van afwijking van de orthodoxe leer werden verdacht. De rode draad in deze, vaak ook persoonlijk getinte, polemieken wordt zonder twi-
fel gevormd door de kwestie van de tolerantie, zoals die in Friesland voorkwam rondom Stinsstra en Venema. Driessen heeft Groningen er voor willen behoeden. Eveneens voor invloeden van het mysticisme, waarvan hij zijn collega Van Velzen meende te moeten verdenken. In het verlengde van Driessens polemieken tegen het mysticisme valt ook zijn veroordeling van *Het innige christendom* (1740) van de zeer bevin-
delijke W. Schortinghuis (1700-1750) te Midwolda te noteren.⁶⁹

In 1735 wordt de kerkhistoricus **Daniël Gerdes**⁷⁰ in Groningen benoemd; hij gaf ook exegese en dogmatiek. Zijn dogmatisch handboek *Doctrina gratiae* (1744) wordt gezien als 'een gaaf voorbeeld van behoudende 18e eeuwse dogmatiek'. Zijn kerkhistorisch levenswerk richtte zich op de tijd van de kerkhervorming. Gerdes' oppositie betrof enerzijds het socinianisme, zoals dat in zijn visie naar voren kwam in de zaak-Stinstra in Friesland; anderzijds de opvattingen van Schortinghuis die volgens Gerdes scheef ging aan geestdrijverij en quiëtisme - in dezelfde trant werden de graaf Von Zinzendorf en zijn Herrnhutters beoordeeld. De vraag of Gerdes invloed onderging van het rationalisme dient met voorzichtigheid te worden beantwoord; men kan wijzen op invloed van iemand als Röell wanneer Gerdes stelt dat 'de rede de stem van God kan herkennen en de weg bereidt om de geheimen van Gods openbaring te kennen'.

De Groningse hoogleraren **Cornelius van Velzen** (dogmatiek), **Albertus Voget**⁷¹ (exegese) en **Michael Bertling**⁷² (praktische theologie) zijn te beschouwen als doorgaans irenische geleerden die zich verbonden wisten aan de gereformeerde confessie. Van Velzen had de moed het op te nemen voor ds. W. Schortinghuis in zijn verdediging van het boek *Het innige Christendom*. Ook durfde hij er voor uit te komen dat hij de 'fijnen' waardeerde: "Ik hebbe vander jeugt af een gemeenzame verkeringe gehad met dezelve, welke de werelt Fijnen noemt en Ernstigen".⁷³

Met het aantreden in 1752 van **Ewald Hollebeek**⁷⁴ als hoogleraar dogmatiek, exegese en homiletiek, krijgt Groningen een 'vooruitstrevende theoloog' in huis die zich tolerant opstelde, waar anderen de kerkelijke onverdraagzaamheid predikten. In zijn inaugurele oratie klonk de stem van de vernieuwing door: men leerde de jeugd veelal slechts te zweren bij de oude vaders; en hoezeer de oude waarheden hun geldigheid mochten hebben, er moesten toch ook nieuwe wegen worden ingeslagen bij het wetenschappelijk onderzoek. In Leiden, waar Hollebeek vanaf 1762 doceerde, riep zijn werkwijze verzet op van de rechtzinnigen, met name vanwege de door hem gehanteerde 'Engelse methode' (van Ph. Doddridge e.a.) bij de exegese: in plaats van een extreem uitgebreide analyse van de bijbeltekst wenste hij 'een korte verklaring ervan met de hoofdgedachten daarop aansluitend en een toepassing gevend voor stichtelijk gebruik'. Door Hollebeek is de zogeheten kanselwelsprekendheid sterk bevorderd. Tot zijn Leidse studenten behoorden o.m. de theologen Johannes Henricus van der Palm (1763-1840) en diens voorname vriend Ewaldus Kist (1762-1822). Hollebeeks opvolger in Groningen was **Frans Lodewijk Cremer**⁷⁵ die voorzover we nu kunnen nagaan geen bijzondere invloed heeft uitgeoefend. Zijn wetenschappelijke publicaties zijn

weinig in getal. Hij was voorstander van een (toen reeds verouderde) zinnebeeldige, typologische exegese. Hij geldt als iemand die in de gereformeerde traditie stond.

Aan de Groningse academie trad op dezelfde dag als Hollebeek en Bertling (8 september 1752), **Paulus Chevallier**⁷⁶ aan als theologisch hoogleraar. Hij werd binnengehaald als 'gematigd voetiaan', maar aldus D. Nauta: 'in werkelijkheid valt van een positiekeuze in die zin weinig te bespeuren in zijn geschriften en optreden'. Chevallier doceerde 'natuurlijke theologie' ('naturalisme'), waarbij hij 'de voortreffelijke natuurwetten' liet dienen tot bevestiging en bewijs van de christelijke godsdienst. In zijn exegese wilde hij zich niet laten leiden door illustere voorgangers, maar door alles 'wat zich door rede en waarheid aan ons aanbeveelt'. In het in 1770 ontstane conflict rond de 'verlichte' jurist F.A. van der Marck, die het natuurrecht verdedigde en de natuurwet van evenveel waarde achtte als de openbaring,⁷⁷ heeft Chevallier zich wisselvallig opgesteld. Hij liet theologische studenten vrij in het bezoeken van door hen gewaardeerde colleges van Van der Marck over het natuurrecht in verband met de christelijke zedekunde. De stadspredikanten P. Abresch en Th. Lubbers (beide werden later hoogleraar in Groningen) namen met enkele collega's uit de provincie het voortouw en dienden bezwaren in bij de classis Groningen, wat uiteindelijk in 1773 leidde tot het ontslag van Van der Marck. De orthodoxie leek de universiteit onder bedwang te hebben gehouden. Chevallier was in politiek opzicht een patriot die de omwenteling van 1795 als een zegen beschouwde. In deze revolutie meende hij 'de voetstappen van Gods voorzienigheid' te kunnen aanwijzen. Van de leerlingen van Chevallier noemen we de latere Groningse hoogleraren Th. Lubbers en H. Muntinghe (over hen hieronder). De Leidse kerkhistoricus L. Knapert trekt - wellicht ietwat ongenueanceerd - de theologische lijn van Chevallier via Muntinghe door naar P. Hofstede de Groot en de Groninger Richting. Aangenomen dat die lijn reëel is, krijgt men daarmee meteen een gegeven in handen gespeeld dat iets zegt over de diepere motieven van de Afscheiding onder Hendrik de Cock: deze bevinden zich in de fundamentele afwijzing van de theologie van de Verlichting, welke zich in Groningen krachtig heeft laten voelen.

In 1765 treedt **Gerardus Kuypers**⁷⁸ aan als hoogleraar in de dogmatiek en de homiletiek, als opvolger van Gerdes. Kuypers was erg bekend geworden door zijn rol in de Nijkerkse beroeringen van 1749/1750. Maar hij is gaandeweg steeds meer een verlicht denker geworden die zijn piëtistische inslag achter zich liet en zich tolerant opstelde, bijv. in de zaak-Stinstra. Ook liet hij zich kritisch uit over stadhouder Willem V en koesterde sympathie voor patriotse ideeën over opvoeding en onderwijs. Kuypers ver-

wachtte van dat laatste een door hem sterk gewenste impuls voor 'zedelijk herstel'. Hij behandelde in 1772 op een van zijn colleges de Dordtse Leerregels, bij welke gelegenheid duidelijk werd dat in de boekwinkels in Groningen geen exemplaren van deze belijdenis te vinden waren, waarna Kuypers voor een heruitgave zorgde. Het is zeer waarschijnlijk dat dit de laatste keer is geweest dat dit belijdenisschrift van de Gereformeerde Kerken op academisch niveau in Groningen is behandeld. D. Nauta schrijft in dit verband in 1937 over de invloed van Kuypers: "Toch moeten wij het merkwaardig verschijnsel constateren, dat zelfs zijn beste leerlingen aan die belijdenis niet allen trouw zijn gebleven, en dat binnen een korte tijdsruimte men aan de academie te Groningen van haar zó vervreemd is geworden, dat Hendrik de Cock, gedurende zijn studentenjaren, van Calvijns Institutie en van de Dordtse Leerregels geheel onkundig kon blijven". Bij Kuypers miste men, aldus Nauta, tegenover de nieuw opduikende vraagstellingen en denkbeelden 'een levenskrachtige dogmatiek'. Zijn leerling H. Muntinghe volgde hem in 1798 op.

Intussen was **Petrus Abresch**⁷⁹ hoogleraar geworden in de vacature-Bertling (1773) en deze docent behoorde tot de orthodoxe richting. Hij had positie gekozen tegen het natuurrechtelijke denken van F.A. van der Marck, en ook meegewerkt (nog als predikant van Groningen) aan de afzetting van deze rechtsgeleerde. In zijn inaugurele rede wees Abresch aan hoe men tot een betere exegese kon komen in plaats van de - naar zijn zeggen - 'gebrekige en kleingeestige wijze' waarop de Heilige Schrift tot dan toe werd uitgelegd. Daarom maakte hij de exegese los van de dogmatiek en legde hij de grondslag van wat later heette de 'bijbelse theologie'. Opvallend is in dit verband de mededeling van De Waard over Abresch: "Vrees voor ketterjacht, die hij eenmaal zelf had bedreven, maakte echter, dat hij meermalen te vrijzinnige uitlatingen op een volgend college door andere van meer kerkelijke kleur trachtte te doen vergeten".⁸⁰ Men zou dat wellicht kunnen beschouwen als een signaal dat er een heroriëntatie in de dogmatiek op komst was, maar Abresch was daarvoor niet de eerst aangewezen persoon. Hij werd tegen het eind van zijn carrière nog wel belast met het onderwijs in de dogmatiek, maar daarin kon hij wegens een zwakke gezondheid niets meer ondernemen. Abresch was politiek gezien een aanhanger van het stadhoudelijke bewind en afkerig van patriotse denkbeelden. De revolutie van 1795 werd door hem verafschuwd en gezien als een straf op de zonde van het Nederlandse volk. Hij bad op Pinkstermaandag 1795 openlijk 'dat God de oogen van diegenen moge verlichten en hun hart omzetten, welke thans voor een zegen beschouwen, hetwelk het grootste oordeel voor ons land was'.

Als laatste docent in ons overzicht over Gronin-

gen noemen we **Theodorus Lubbers**⁸¹. Deze ging reeds als predikant van de stad Groningen door voor rechtzinnig, getuige zijn medewerking aan het ontslag voor professor Van der Marck. Hij wordt getekend als een tamelijk onopvallende figuur naast Abresch en de nieuwkomer Hermannus Muntinghe.

Rustig beeld

De ontwikkelingen in het theologisch klimaat in Groningen tijdens de 18de eeuw zijn hiermee grotendeels getekend. De sfeer van tolerantie kreeg haar kans in de tijd dat Hollebeek doceerde, maar de verwikkelingen rondom de rechtsgeleerde Van der Marck tonen aan dat er in dezen bepaald nog geen doorbraak tot stand was gekomen. Toch is het een veelzeggend feit dat Groningen nadien nooit weer een dergelijke kwestie heeft gekend - terwijl het verlichte denken steeds invloedrijker werd. En daaruit kan men reeds concluderen dat de voornoemde kwestie het einde van de orthodoxe intolerantie betekende. De figuur van Kuypers lijkt ons het meest kenmerkend voor het Groningse overgangsklimaat van orthodoxe vroomheid naar een (gematigd) verlicht christendom: de veranderingen in de theologische inzichten voltrokken zich geleidelijk en er is steeds een 'lijnen-spel' aanwijsbaar van orthodoxie en gematigd verlichte theologie. Dat Groningen geen theologische voortrekkersrol speelde kan men ook afleiden uit het ontbreken van theologische dissertaties in de jaren kort voor 1800 en daarna. Vergeleken met Franeker - en tevens met principiële kwesties in de andere Nederlandse gewesten - heeft theologisch-Groningen een betrekkelijk rustige 18de eeuw meegemaakt.

Een Groningse dorpspredikant spreekt de theologische taal van zijn tijd

Als klassiek voorbeeld van de godsdienstige sfeer in Noord-Nederland geven we enkele citaten door uit een in 1825 gehouden herdenkingstoetspraak van de eerst 'patriotse' en later 'liberale' ds. *Johannes Ernestus Winter*,⁸² die van 1778 tot 1841 in Zuidhorn stond en aan de Groningse academie zijn theologische opleiding had genoten (onder Bertling, Cremer, Chevallier en Kuypers). Tijdens zijn studie behoorde hij tot de kring van bewonderaars van de oms treden 'verlichte' jurist F.A. van der Marck.⁸³ In zijn redevoering over 1 Tim. 1:17 spreekt Winter, naast orthodoxe waarheden, ook het volgende uit:

"Onze verlichte verstandsbegrippen, door de reine Godsdienstleer gezuiverd, hebben ons waardige denkbeelden ingeboezemd van die volmaakheden, dat God namelijk is de onverderfelijke, de onzienlijke, de alleen wijze; dat God die Volmaakte bij uitsluiting is".

En verder geeft Winter de nieuwe 'common sense'⁸⁴ van de 19de eeuw aan:

"Het gezond verstand en de Openbaring veree-

nigen zich, om Gods heerlijkheid voor het laatste en hoogste einde aller dingen te erkennen, het einddoogmerk, 't welk zich de zuiverste wijsheid en volkomenheid kon voorstellen; en wanneer wij daaraan een juist denkbeeld hechten, zullen wij zien, dat ook Gods redemagtige schepselen niets hooger en voortreffelijker, niets zaliger en wenschelijker beoogen en bevorderen kunnen: want, alhoewel God in de onbepaalde bezitting zijner volmaaktheden gelukzalig, en zijne eer voor geene vermindering of vermeerdering vatbaar is, ja, ofschoon geen schepsel zonder de uiterste vermetelheid zou kunnen voorwenden, iets aan de vermeerdering van Gods eer te kunnen toedoen; zoo is God toch in de bevordering van zijne eer en heerlijkheid op de onbaatzuchtigste wijze werkzaam [...]. Waaruit van zelf volgt, dat, hoe meer wij eene beminnelijke afbeelding daarvan aan de wereld uitleveren, en zelve godsdienstige gevoelens in onzen boezem voedende, met eene zucht voor Gods eer beziel, die aan anderen zoeken mede te delen, wij ook dies te meer, naar het oogmerk zijner onzichtbare wereldregering, orde, heiligheid en gelukzaligheid in ons en anderen uitbreiden, en staat kunnen maken op de eeuwigwerkende en gelukzaligheid bevorderende voortdrijving van Gods gunst en liefde. Ziet, dit zegt ons het gezond verstand, dit zegt ons de Bijbel, dit zegt ons JEZUS van God, die Hem allernaast kende; en daarmede vereenigen zich PAULUS en alle vroomen, die het zoo overtuigelijk gelooven, als zij weten, dat de heerlijkheid van God onverminderd voortduren zal." Als doel van zijn ambtswerk gaf Winter het volgende aan: "door deugd en levensvroomheid geleid, tot waardige burgers van de aarde en den hemel te vormen".

Vermeldenswaard over ds. J.E. Winter is ook het feit dat hij grote belangstelling toonde voor de ontwikkelingen zowel in de politiek als ook in de wereld van landbouw en veeteelt. In de jaren voorafgaand aan en ook tijdens en na de Bataafse Republiek - Winter was een overtuigd Patriot - was deze predikant secretaris van de Commissie van Landbouw in de provincie Groningen. In april 1795 was hij - met drie anderen - gekozen tot representant van het Groningse Westerkwartier in de nieuwe provinciale regering. In 1798 was hij nog de enige uit het Westerkwartier die zitting had in het 'Intermediair Administratief Bestuur' van Groningen; daarin diende hij als secretaris.⁶⁵ Zowel wegens zijn politieke ambities, alsmede zijn gedachten over de rede én door zijn belangstelling in het agrarisch leven laat ds. Winter zich kennen als een verlichte voorganger die zich sterk verbonden wist met de tijdgeest van zijn dagen.

Eilandjes van piëtisme in Groningen

Min of meer los van het academisch gebeuren staan de ontwikkelingen in de provincie Gro-

ningen met betrekking tot piëtistisch gezinde predikanten als *Johan Verschuier* (predikant te Zeerijp, 1714-1737), *Sicco Tjaden* (predikant te Nieuwe Pekela, 1720-1726) en *Wilhelmus Schortinghuis* (predikant te Midwolda, 1734-1750) en hun sympathisanten. Met hen bevindt een deel van de gereformeerde kerk zich een geestelijke stroming die tekenen vertoont van afkeer van het wetenschappelijk onderwijs en de verlichte ideeën. Daardoor is ze juist een belangwekkende factor in het totaalbeeld van het gereformeerd protestantisme, zeker ook in de noordelijke regio, waar de waardering voor deze richting bij vooraanstaande theologen veelal ontbreekt. De ongeletterde gelovigen hebben een sterk gevoelsmatige binding met het piëtisme. Hun 'conserveringsadressen' zijn de conventikels, waar oefenaars de 'nieuwe' theologie buiten de deur houden en tevens lak hebben aan kerkordelijke regels. In de dagen van de Afscheiding van 1834 komen deze - bijna - ondergelopen eilandjes van piëtistische vroomheid weer aan de oppervlakte.

Het is daarbij een merkwaardige zaak dat er dan toch één discipel van de Groningse Academie leiding gaat geven aan deze lekenbeweging: we doelen op Hendrik de Cock. En een paar jaar na het begin van Afscheiding krijgt hij versterking in zijn kerkelijk werk van een andere discipel van Groningen: Tamme Foppes de Haan, die met Hendrik de Cock verantwoordelijk is voor de primaire ontwikkeling van de gereformeerde theologie in de Afscheiden kerken.⁶⁶ Zij waren de eerste docenten aan de opleidingsschool van de Afscheidenen in Noord-Nederland. En De Haan behoorde tot de eerste docenten van de Theologische School te Kampen in 1854.⁶⁷ Voor het overige blijven na de Afscheiding alle andere in Groningen (en Franeker) theologisch gevormde voorgangers in het noorden lid van de Nederlandse Hervormde Kerk. Daaruit kan men afleiden hoe sterk de onderlinge saamhorigheid is geweest aan die kant van de scheidingslijn. Maar tegelijk hoe sterk de overtuiging van een enkeling was om juist te breken met de gevestigde kerk en haar theologie.

Drs. H. Veldman is kerkhistoricus en woont in Zuidhorn.

68 Anthonius Driessen (1684-1748), hoogleraar en academieprediker Groningen 1717; een moderne biografie ontbreekt; zijn bibliografie in *BL V* neemt 8 fijngedrukte kolommen in beslag.

69 M.J.A. de Vrijer, *Schortinghuis en zijn analogieën*. Amsterdam 1942.

70 Daniël Gerdes (1698-1765), hoogleraar te Duisburg 1726, te Groningen 1735; zijn biograaf is K.M. Witteveen (Groningen 1963), die in zijn eerste stelling bij zijn proefschrift aangaf, dat 'de voornaamste tendens in de kerkgeschiedschrijving van Daniël Gerdes is het aantonen van de eenheid van het protestantisme'.

71 Albertus Voget (1695-1771), hoogleraar Groningen 1727-1735, daarna te Utrecht; W.J. Fournier, *BL I*, 404-405.

72 Michael Bertling (1710-1772), hoogleraar Groningen 1752-1772; *BWGPN I*, 439-440; hij behandelde meer dan eens de Heidelbergse Catechismus op de colleges preekmethode en kanselwelsprekendheid; zijn collega

- G. Kuypers hield bij zijn begrafenis de gedachtenisrede, waarin Bertling getekend wordt als voorstander van rechtzinnigheid.
- 73 Cornelius van Velzen (1696-1752), hoogleraar Groningen 1728/1731-1752; D. Nauta, BL III, 366-368. Het citaat vindt men in: W.M. den Hertog (ed.), *Honderd portretten van Godgeleerden in Nederland uit de 16e, 17e, 18e eeuw*, Houten/Utrecht 1982, 93.
- 74 Ewald Hollebeek (1719-1796), hoogleraar Groningen 1752, Leiden 1762; K.M. Witteveen in BL IV, 209-211; de schrijfster Betje Wolff was een schoonzus van Hollebeek; zij had hem waarschijnlijk voor ogen toen zij 'professor Maatig' in haar *Historie van Willem Leevend* tekende.
- 75 Frans Lodewijk Cremer (1715-1776), hoogleraar Harderwijk 1750, Groningen 1763-1776; *BWPGN*, 315; J. van Sluis in BL V, 127.
- 76 Paulus Chevallier (1722-1796), telg uit een in de 17de eeuw uitgeweken Hugenotenfamilie, hoogleraar Groningen 1752-1795; D. Nauta, BL II, 122-123.
- 77 Over de kwestie rond F.A. van der Marck: W.J. Zwalve, *Het Recht en de Verlichting. De juridische hoogleraar Frederik Adolf van der Marck (1719-1800)*. In: G.A. van Gemert e.a. (red.), a.w. 83-100. Vgl. J.K.H. van der Meer, *Patriotten in Groningen 1780-1795*. Assen 1996, 146-150; ook: Hans W. Blom, 'Zet de ramen open!' De natuur-rechtsleer van Van der Marck (1719-1800), in: H.A. Krop e.a., *Zeer kundige professoren. Beoefening van de filosofie in Groningen 1614 tot 1996*. Hilversum 1997, 160-174.
- 78 Gerardus Kuypers (1722-1798), hoogleraar Groningen 1765-1798; over hem: D. Nauta, *Opera Minora*, 86-119; C. Huisman BL V, 322-324; Huisman schreef ook een uitvoerige biografie over Kuypers: *Geloof in beweging*. G.K. pastor tussen vroomheid en Verlichting. Zoetermeer 1996.
- 79 Petrus Abresch (1736-1812); hoogleraar Groningen 1773; over hem: C. Huisman, BL V, 11.
- 80 De Waard in *NNBW* II, 7.
- 81 Theodorus Lubbers (1731-1804), hoogleraar te Gronin-

gen 1776-1804; hij zat namens Stad en Lande in de commissie voor een nieuwe psalmberijming, 1773; over hem: A. de Groot, BL I, 142-143.

- 82 J.E. Winter, *Kerkelijke redevoering; gehouden ter viering van zijne vijftigjarige ambtsbediening, den 2den October 1825*. Groningen 1826.
- 83 IJ. Botke, Boer en heer. 'De Groninger boer' 1760-1960. Assen 2002, 47.
- 84 Met 'common sense' bedoelt men de omstreeks 1800 nieuwe gemeenschappelijke levensvisie van het gezond verstand aan te geven.
- 85 *Regionaal Historisch Centrum Groninger Archieven*: Handelingen van de Representanten van het Volk van Stad en Lande; en: Archieven van de gewestelijke besturen in Groningen 1798-1814.
- 86 T.F. de Haan, geboren 1791 in het Friese Duurswoude, studeerde eerst in Leiden (1814), daarna in Groningen (1816). Na vanaf 1819 gediend te hebben als predikant in vijf hervormde gemeenten kwam hij in 1835 tot Afscheiding; in Friesland diende hij toen verschillende gemeenten, tot hij docent werd aan de afgescheiden opleidings-school te Groningen die gestart was door Hendrik de Cock; in 1854 werd hij docent aan de Theologische School te Kampen; vgl. H. Mulder, BL IV, 173-174; ook: J. van Gelderen, *Tamme Foppes de Haan*. Serie Kamper miniaturen V. Kampen 2000.
- 87 Over de eerste aanzetten voor een eigen Afgescheiden predikantenopleiding en de rol van De Cock en De Haan daarin: H. Bouma, *De voorgeschiedenis der opleiding*. In: *Tot de prediking van het Woord des geloofs*. Kampen z.j. (1954), 14-40.; vgl. H. Bouwman, *Onder veilige hoede; de Theologische School te Kampen gedurende de jaren 1854-1924*. Kampen z.j., 6vv.; en: G.M. den Hartogh, *De eerste halve eeuw*. In: *Sola Gratia. Schets van de geschiedenis en de werkzaamheid van de Theologische Hogeschool der Gereformeerde Kerken in Nederland 1854-1954*.

PERSBERICHTEN

Verslag van het Curatorium van de TU Kampen

Catechiseren door TU studenten

Zo'n 15 jaar geleden zijn door de generale synode regels opgesteld m.b.t. het catechiseren door studenten van de TU. De TU zag er, in opdracht van de synode, op toe, dat alleen ouderejaars studenten catechisatie gaven. In de praktijk bleek dat de regels van de synode moeilijk te handhaven waren. Bovendien zijn de docenten van de TU van oordeel dat het toezicht op een verantwoorde wijze van catechiseren niet bij de TU moet berusten, maar bij de betrokken kerkenraad. Het Curatorium stemt hiermee in en zal aan de generale synode vragen dat de betreffende regels komen te vervallen.

Minderheidsrapport over rijksbijdrage

Alle curatoren stemmen ermee in dat uit de Schrift geen verbod is af te leiden op het vragen van over-

heidssubsidie voor de TU. In het persbericht van 25 november 2004 werd daar melding van gemaakt. Alle curatoren stemmen er mee in dat het aanvragen van een rijksbijdrage op zich niet tegen de Schrift ingaat. Drie leden van het Curatorium vonden het toch gewenst, op dit punt de synode te dienen met een eigen rapport. In hun rapport nemen ze hun uitgangspunt in de taak die de Here aan de kerk gegeven heeft om zorg te dragen voor de voortgang van de evangelieverkondiging en de daartoe noodzakelijke opleiding tot de dienst van het Woord. Op grond daarvan stellen zij aan de synode voor uit te spreken dat de TU afziet van het aanvragen van een rijksbijdrage voor de opleiding tot de dienst van het Woord, maar dat de TU kan doorgaan met het incidenteel vragen van overheidssteun voor zaken rond de opleiding. De vergadering neemt hier kennis van.

Secretaresse

Mevr. A.A. Souman-Buit heeft ontslag genomen als secretaresse van de TU, i.v.m. vertrek naar het buitenland. In een informeel samenzijn is afscheid van haar genomen.

In haar plaats is benoemd: mevr. H.E. Slump.

Begroting

In aanwezigheid van de voormalige administrateur van de TU, de heer S. Riedstra, en de huidige administrateur, de heer C. Heetebrij, wordt de begroting voor het jaar 2005 en de meerjaren-begroting 2006-2008 besproken en vastgesteld. Op een aantal punten konden bezuinigingen worden gerealiseerd. Toch kan de begroting niet sluitend worden gemaakt als het huidige niveau van inkomsten wordt gehandhaafd. Daarom zal aan de komende generale synode gevraagd worden om een extra bijdrage van € 60.000.

Financiële actie

De financiële actie die gestart is vanwege de renovatie van het hoofdgebouw van de TU, heeft ruim € 91.000 opgebracht. Het Curatorium is dankbaar voor dit resultaat.

In opdracht van het Curatorium, W.F. Wisselink, assessor.

Kerkelijke vereniging rondom de belijdenis van de kerk

“Gereformeerden anti-katholiek” was de onthutsende kop die ik tegenkwam op maandag 7 maart bij het openslaan van de krant. Het bleken woorden van Dr. Ir. J. van der Graaf te zijn die zich op een vergadering van de Inwendige Zendingsbond gedesillustioneerd toonde over de kerkelijke eenheid. Woorden die hij later nog eens heeft herhaald in een interview dat werd gepubliceerd in het ND van 12 maart 2005. Van der Graaf bleek vooral pijnlijk getroffen te zijn door de kersverse scheur die nu door tal van hervormd-gereformeerde gemeenten loopt. Maar zijn desillusie betrof ook het feit, dat er volgens hem om die scheuring “grosso modo geen traan gelaten was bij verwante kerken van gereformeerde signatuur. Integendeel: scheuren mag, moet zelfs!”

A. van der Sloot ■

De aangehaalde woorden van Van der Graaf raakten bij mij een gevoelige snaar. Ze riepen bij mij een dubbel gevoel op. Aan de ene kant ben ik het van harte eens met wat Van der Graaf stelt. Wij leven als aanhangers van de gereformeerde godsdienst in Nederland grotendeels langs elkaar heen. De kerken van gereformeerde signatuur passeren elkaar als schepen in de nacht. De verschillende kerken trekken zich onderling weinig of niets van elkaar aan, laat staan dat ze hun leed en pijn delen. De kerken gaan ieder voor zich hun eigen gang, en de HERE God voor ons allen!

Aan de andere kant heb ik zoiets van: waarom wijst Van der Graaf met de beschuldigende vinger naar de anderen? Naar de hersteld-hervormden en naar de verwante kerken van gereformeerde signatuur, die met zo weinig compassie hebben gereageerd op de nieuwe scheuring? Waarom zulke algemene uitspraken doen als ‘gereformeerden zijn anti-katholiek’ en niet tegelijk onder woorden gebracht op welke punten hij in zijn persoonlijke keuze voor de Protestantse Kerk in Nederland zich anti-katholiek heeft opgesteld. Als Van der Graaf poneert dat gereformeerden anti-katholiek zijn, en hij zichzelf daaronder ook rekent, waarom spreekt hij dan niet voor zichzelf en vertelt hij op welk punt het er bij hem aan schort? Kortom, ik mis in Van der Graafs one-liner de hand die in eigen boezem gestoken wordt.

De kernvragen blijven onbeantwoord

Als we werkelijk bekommerd zijn om kerkelijke eenheid onder hen die de gereformeerde godsdienst in dit land aanhangen, dan gaan we de kernvragen niet uit de weg. Dan brengen we de moed op om de (ellendige) kerkelijke situatie onder ogen te zien. *Hoe vaak* zou door de afgescheiden gereformeerden aan de hervormd-gereformeerden de vraag zijn gesteld: wat te doen wanneer een kerkverband weigert een ‘versmalde’ evangelieprediking, waarin de Christus wel als Voorbeeld van liefde maar niet als Borg en Middelaar wordt uitgedragen, vanaf de kansels te weren? Zuivere evangelieprediking, zo heeft Luther ons geleerd, bestaat uit twee delen: prediking van het geloof en prediking van de liefde c.q. van de bekering. Maar wat te doen wanneer een kerkverband eraan meewerkt, dat het kerkvolk wel de boodschap van de liefde krijgt te horen, maar verstoken blijft van de prediking van het geloof?

Daarmee raken we de concrete situatie van de kerk in ons land. Veel kerkmensen hebben in de loop van de tijd de zuivere evangelieprediking van de kerk, de boodschap van geloof en liefde moeten missen. Zij hebben jaren geluisterd naar een prediking waarin het geloof niet werd gewerkt. Zij die al gelovigen waren, kregen misschien zo nog wat geestelijk voedsel, maar nieuw geloofsleven werd nauwelijks gewerkt! In grote delen van het land is de kerk als gevolg daarvan weggekijnd. Want als je

Christus als Borg en Middelaar niet preekt, de Christus als Gods gave niet aanbiedt, dan sta je de Geest van God in de weg!

Predikanten/hoogleraren die zich aan het brengen van 'versmalde' prediking hebben schuldig gemaakt zijn daarvoor natuurlijk de eerstverantwoordelijken. Maar ook het kerkverband dat hen de hand boven het hoofd heeft gehouden door een *dubbelzinnigheid* ten aanzien van de binding aan de belijdenis heeft medeverantwoordelijkheid.

De gereformeerde gezindte raakte kerkelijk verdeeld

En *hoe vaak* zal er van afgescheiden gereformeerde kant gewezen zijn op de roeping ten aanzien van de kerk. Mr G. Groen van Prinsterer, zelf altijd hervormd gebleven, wist goed te onderscheiden, toen hij zei in zijn bekende geschrift *"Maatregelen tegen de Afgescheidenen aan het Staatsregt getoetst"*, dat de Afgescheidenen van 1834 lid bleven van de gereformeerde gezindheid. Zij hebben zich niet afgescheiden van de Gereformeerde Kerk, maar het (door de overheid ingestelde) Nederlandse Hervormde Kerkgenootschap zelf heeft, door de beginselen van de Gereformeerde Kerk los te laten, de facto zich afgescheiden van de Gereformeerde Kerk. Door de Afscheiding raakte de gereformeerde gezindte wel kerkelijk verdeeld: een deel van de gereformeerde gezindte werd lid van de afgescheiden kerken en een ander deel bleef lid van het Hervormde kerkgenootschap. Een belangrijke oorzaak van de kerkelijke verdeeldheid in ons land ligt in het optreden van het Nederlandse Hervormde Kerkgenootschap, dat kerkelijke dienaren, die het hart van evangelie loochenden, de hand boven het hoofd hield. Daardoor zijn grote delen van de kerk (van het kerkvolk) aan de dwaling overgelaten.

Waarom ook niet de hand in eigen boezem gestoken?

In het ND (15-11-2004) heb ik - terugkijkend op de 170 jaar die er sinds de Afscheiding van 1834 zijn verlopen - geschreven, dat ervoor de *afgescheiden* gereformeerden reden is om zich te verootmoedigen over het proces van de repeterende breuk. Meestal als gevolg van opspelend 'bekrompen' (= te smal aanbod van genade!) subjectivistisch gedachtegoed onder hen. Van hervormd-gereformeerde kant is mij dat grif toegestemd. Onlangs nog door ds. G.D. Kamphuis (in het ND 18-12-2004), waar deze schrijft: afgescheiden broeders, ondanks de kennelijke zegen die er bij u is, is de repeterende breuk niet naar de Heilige Schrift. Het is evenmin wat de reformatoren bedoelden! Wat mij betreft is dat akkoord.

Maar dan staat mijns inziens de andere vraag nog open. Van de hervormd-gereformeerden verwacht ik nog een antwoord op de vraag naar hun verantwoordelijkheid voor het gemis van

zuivere evangelieprediking in veel plaatsen. Hervormd-gereformeerde voorgangers hebben op veel plaatsen met veel zegen gewerkt in de Nederlandse Hervormde kerk. Maar wat is hun verantwoordelijkheid voor de situatie dat in "hun" kerk tegelijkertijd veel kerkgangers de zuivere evangelieprediking hebben gemist? Is die manier van kerk-zijn naar de Heilige Schrift? En stond dit de reformatoren voor ogen toen zij zeiden, dat het evangelie de schat van de kerk is? Dat deze schat slechts her en der zou worden uitgedeeld? Gaat achter de berusting hierin ook niet een stukje 'bekrompenheid' schuil, dat eveneens stoelt op subjectivistisch gedachtegoed, namelijk dat van het 'kerkje-in-de-kerk'?

Het is tijd dat wij allen, die van harte gereformeerd zijn, ons oprecht voor de HERE God verootmoedigen. Na het bovenstaande zal duidelijk zijn waarover. Verootmoediging vanwege de medeverantwoordelijkheid van gereformeerden (in de Nederlandse Hervormde Kerk) voor het dubbelzinnig beleid van kerkbesturen. Verootmoediging over de subjectivistische 'bekrompenheid' die in de afgescheiden kerken aanwezig was.

Zullen 'de beide zonen van het huis' (hervormd-gereformeerden en afgescheiden gereformeerden) naast (en zonder?) elkaar verder leven? Of kunnen zij met Gods hulp een weg van vereniging inslaan?

Dat kan, als er in de kerk een onbekrompen en ondubbelzinnige omgang is met de gereformeerde belijdenis.

Een onmogelijke uitvlucht!

Nu echter lees ik in bovengenoemd ND-verslag van 7 maart, dat de protestants-gereformeerde Dr. De Reuver, zich aansluitend bij Van der Graaf, stelt, dat *"een sterke gerichtheid op de belijdenis een anti-katholieke tendens in zich heeft"*. Daarmee wordt door protestants/hervormd-gereformeerden toch wel een vluchtweg ingeslagen. Ditmaal wel een heel bijzondere voor gereformeerden, die aangesloten zijn bij een Bond die het opkomen voor de gereformeerde belijdenis hoog in het vaandel heeft staan! Een vluchtweg die echter ook door wat de geschiedenis laat zien meteen kan worden aangewez-zen als een doodlopende weg. *Want niet het onbekrompen en ondubbelzinnig vasthouden aan de goede belijdenis van de kerk is oorzaak van scheuringen, maar het afwijken ervan. Het tolereren van afwijkingen van de goede belijdenis van de kerk brengt onenigheid en verwijdering.*

Kijk maar naar de geschiedenis van de kerk. Aan de ene kant zie je onder de afgescheiden gereformeerden het steeds maar weer opspelende radicale, maar bekrompen subjectivistische gedachtegoed, dat kerkscheuring bevordert. Ik wijs op wat gebeurde in 1944. Toen vond er een kerkscheuring plaats als gevolg van de synodale binding aan de 'bekrompen' leer

dat de doop van de kinderen van de gelovigen zou plaatsvinden op grond van hun veronderstelde wedergeboorte.

Verder noem ik de kerkelijke breuk in de zestiende jaren. Toen werd een lossere binding aan de belijdenis van de kerk bepleit, omdat God zijn ene oecumenische kerk niet zou bouwen op het 'brede' fundament van de waarheid van Gods Woord, zoals hooggehouden in de belijdenisgeschriften van de kerk, maar op het 'smalle' fundament van het persoonlijke geloofsgetuigenis 'Jezus is Heer'. Een radicaal-subjectivistische reactie op de 'bekrompen' alleen-ware kerkopvatting die bij de gereformeerde-vrijgemaakten her en der werd gevonden.

Aan de andere kant zie je, als je in de geschiedenis terugkijkt, ook een dubbelzinnig kerkverband, dat de dwaalleraars, al loochenen ze het hart van het evangelie, de hand boven het hoofd houdt, iets wat eveneens kerkscheuring in de hand werkt, zoals 1834 en 1886 hebben laten zien. *Kortom, niet het blijven bij de belijdenis van de kerk leidt tot kerkelijke onenigheid, maar het niet onbekrompen en ondubbelzinnig hooghouden ervan!*

Hebben we iets geleerd van de geschiedenis?

Het jaar 2004, ook Van der Graaf wees erop, gaf opnieuw kerkelijke scheuringen te zien! Ditmaal bij 'de beide zonen van het huis'. Onder de hervormd-gereformeerden kwam het tot een scheuring als gevolg van de oprichting van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN). Gemeenten en voorgangers gingen daarin niet

mee. De Hersteld Hervormde kerk is opgericht. Bij de afgescheiden gereformeerden scheidden bij de vrijgemaakt gereformeerden de nieuwe vrijgemaakten zich af.

Waarom gaan we steeds weer verder op het spoor van de verdeeldheid van de kerk? *Er is wel een betere weg: in het voetspoor van onze gelovige vaders uit de 16e eeuw ons uit eigen beweging op onbekrompen en ondubbelzinnige wijze binden aan de belijdenis van de kerk!*

Tegen het ongelooft en de zelfzucht het evangelie!

Het algemeen belang van de kerk in ons land verlangt dat wij deze weg inslaan. De verdeeldheid van de kerk, met de genoemde onderliggende oorzaken, staat het werk van God tegen. Het verdient daarom onze hoogste prioriteit dat wij ons *samen* sterk maken voor de zuivere evangelieprediking van de kerk. Daardoor wil God het geloof werken en sterken in de harten van mensen.

Onze Nederlandse samenleving zal baat hebben bij een kerkelijke opleving van de gereformeerde gezindte. De onderlinge tegenstellingen in Nederland zijn vele. De kranten staan er vol van. Van welke betekenis kan een eenstemmig getuigen van de blijde boodschap van geloof en liefde dan zijn! Geen boodschap is heilzamer voor de mensen. Gereformeerden hebben meer Godsvertrouwen en meer liefde voor de huisgenoten van het geloof nodig.

Ds. A. van der Sloot is predikant van de Gereformeerde Kerk te Bedum

PERSBERICHTEN

Mededelingen n.a.v. de vergadering van het Curatorium van de TU Kampen d.d. 10 februari 2005.

Onderwijs TU beoordeeld door overheidscommissie

Onlangs heeft een visitatiecommissie van de rijksoverheid het onderwijs aan de TU beoordeeld. De rector deelt mee dat na afloop van de visitatie een mondelinge beoordeling is gegeven die positief was. Als het schriftelijk rapport binnen is, kan op basis hiervan accreditatie worden aangevraagd en verkregen voor de bachelor- en de masteropleiding voor de jaren 2007 tot 2012. Deze accreditatie is van belang met het oog op de overheidserkenning

van de diploma's van de TU. Het Curatorium neemt hier met dankbaarheid kennis van.

Wetenschappelijk onderzoek

De commissie wetenschapsbeoefening (een gezamenlijke commissie van de TU Kampen en de TU Apeldoorn) heeft voorstellen geformuleerd m.b.t. wetenschappelijk onderzoek. Het Curatorium stemt ermee in dat de tijd die de docenten besteden aan wetenschappelijk onderzoek, moet worden bewaakt. Het lijkt het Curatorium zinvol dat de docenten zich in hun onderzoek concentreren op een beperkt aantal onderwerpen waarvoor inhoudelijke samenwerking wordt gezocht met andere docenten. Het is wenselijk, dat bij de keuze van de onderwerpen rekening gehouden wordt met de kerkelijke actualiteit.

Symposium kerkgeschiedenis

De rector deelt mee, dat op 17 maart 2005 onder leiding van prof. dr. M. te Velde een symposium zal worden gehouden over recente kerkgeschiedenis.

Ik ben de goede herder

Negentig gezangen no. 34

Wie na Pasen doorleest in de evangeliën, stuit al gauw op het verhaal van Jezus' verschijning bij het meer van Tiberias. Daar stelt Jezus tot drie keer toe zijn indringende vraag aan Petrus: 'Simon, zoon van Johannes, heb je mij lief?' En tot drie keer toe draagt Jezus aan Petrus op om zijn kudde te weiden. Dit bekende verhaal kreeg vanouds een plaats in het leesrooster op de tweede zondag na Pasen. Deze zondag dankt er zijn naam aan: Goede-Herder-zondag. Gezang 34 sluit goed aan bij de thematiek van de tweede zondag na Pasen.

Nelleke van Eijdsen
en Klaas Spijker ■

34 Ik ben de goede herder

Johannes 10:14-15

Dirk Zwart

- 2 Zoals de Vader Mij vertrouwt
en Ik vertrouw op Hem,
zo hou Ik van mijn schapen en
zij horen naar mijn stem.
- 3 Volg Mij maar, omdat Ik je red
en van de wolf verlos.
Maar slechte herders huilen met
de wolven in het bos.
- 4 Ik zet mijn leven op het spel
voor schapen van mijn stal.
Ze volgen Mij, ze weten wel
dat Ik ze hoeden zal.

Ria Borkent

Inhoud

Ria Borkent schreef het lied 'Ik ben de goede herder' als bijbellied bij Johannes 10. Nadat Jezus een blindgeboren man genezen heeft, zijn de Farizeeën verdeeld over Jezus. Met welk gezag spreekt Jezus? 'Wij weten, dat God tot Mozes gesproken heeft, maar van deze weten wij niet, vanwaar Hij komt'. Ze maken de genezen man uit voor discipel van Jezus en werpen hem uit de synagoge. In reactie daarop noemt Jezus zichzelf daar de goede herder. Hij rooft geen schapen, maar de schapen volgen Hem, omdat ze in Jezus' woorden de stem van de Vader herkennen. De herder... dat doet denken aan Abel, aan Abraham, aan Mozes en David. Allemaal mensen die uitgekozen werden, omdat ze goede herders waren. Allemaal waren ze op hun beurt beeldragers van de 'herderlijke' God, die mensen met dezelfde liefde en toewijding leidt als een herder zijn schapen. Wij lezen meestal: "Ik ben de goede herder", maar Jezus zegt: "Ik ben de goede herder", omdat er ook slechte herders zijn. Ria Borkent maakt die tegenstelling duidelijk in vers 3. "Maar slechte herders huilen met de wolven in het bos" Jezus noemt hen huurlingen. Ze laten de schapen in de steek, vluchten en laten gebeuren dat de kudde wordt uiteengejaagd. Verwijt Jezus de Farizeeën dat zij zulke herders zijn? Wanneer wij het lied zingen op de zondag van de Goede Herder, krijgt dat derde vers een diepere bijbetekenis. Niet alleen de Farizeeën gedragen zich als huurlingen, ook Petrus 'hulde met de wolven in het bos' toen het erop aan kwam. De rots, waar Jezus zijn gemeente op wilde bouwen, heeft Hem driemaal verloochend. Het is ontroerend om te lezen hoe Jezus aan deze 'huurling' zijn kudde wil toevertrouwen.

Ik ben woorden

Het lied 'Ik ben de goede herder' staat niet op zichzelf, maar maakt deel uit van een cyclus van liederen over Jezus' *Ik ben* uitspraken uit het Johannes evangelie. Ria Borkent schreef deze liederencyclus op verzoek van Dirk Zwart. Oorspronkelijk is de liederencyclus geschreven voor kinderkoor. Toen de liederen werden ingestuurd voor selectie, schreef Dirk Zwart nieuwe melodieën bij deze liederen. Zowel de teksten als de melodieën laten zich nu zowel door volwassenen en kinderen goed zingen. Op één na zijn de liederen allemaal in de bundel Negentig Gezangen opgenomen. Het resterende lied bij 'Ik ben de ware wijnstok' wordt op de komende synode beoordeeld.

Melodie

Voor de melodie van gezang 34 heeft Dirk Zwart kenmerken van een pastorale gebruikt: een kalme driedelige beweging (6/8e maat) en eenvoudige harmonische ontwikkelingen. De melodie zal zich gemakkelijk in het collectieve

geheugen van de gemeente nestelen, want bewust of onbewust klinkt een van de aria's mee die haast iedereen kent uit Handels Messiah. De tekst van deze aria: 'He shall feed his flock like a shepherd and He shall gather the lambs' (Jes. 40:11).

Toch zijn er bij het aanleren een paar punten die bijzondere aandacht verdienen. Allereerst het tempo. Een valkuil is om het lied te zingen in marstempo: 'de paden op, de lanen in'. Hoewel de melodie ook daarmee oppervlakkige verwantschap vertoont, biedt de karakteraanwijzing van Handels aria een beter bruikbare indicatie: Larghetto e piano.

Een ander aandachtspunt is het begin van de derde regel. Hier is, anders dan in de eerste regel, geen rust en een lange noot genoteerd. Om deze noot de volle lengte te kunnen geven, gaat de tijd die nodig is om adem te halen af van de slotnoot van regel twee. Tenslotte verdient de sprong naar de hoogste noot van het lied enige aandacht (*es-c* aan het eind van de derde regel). De verleiding bestaat om flink uit te pakken, naar oud gebruik met een stevige uithaal van onderaf. De tekst geeft geen aanleiding om deze plek als hoogtepunt te zingen. Zangtechnisch hoeft het ook niet, zo hoog is de *c* voor de meeste kerkzangers niet. Wie ademhaalt op plaatsen waar dat in gesproken taal ook gebeurt, kan het eind van regel drie moeiteloos zingen als een geheel met de rest van de melodie.

Gebruik

Een lied dat dicht bij de bijbeltekst blijft, komt doorgaans het beste tot zijn recht, als het direct na de betreffende schriftlezing gezongen wordt. Als dus in de dienst Johannes 10 gelezen wordt, kan gezang 34 een plaats krijgen direct na de schriftlezing. Als een lezing wordt gekozen die wat verder van het lied vandaan staat (bijvoorbeeld Johannes 21), kan het lied beter een plaats krijgen na de preek. In de preek kunnen de zaken aan de orde komen die maken dat lied 34 na de preek op zijn plaats is. De gemeente kan dan veel makkelijker de tekst tot zich nemen.

Nelleke van Eijdsden is lid van de liturgiecommissie in de Koepelkerk Arnhem en adviseert predikanten bij het maken van orden van dienst.

Klaas Spijker is kerkmusicus in Arnhem

Aan de slag

Vanaf vandaag, 1 april, zal de GS zo de Here wil zijn plenaire werk echt gaan opstarten. Na wat voorbereidende schermutelingen is het vandaag de beurt aan de deputaten die deze synode hebben voorbereid om hun werk te presenteren.

P.G.B. de Vries ■

Dat wil niet zeggen dat de leden van de synode hebben stilgezeten in de afgelopen week. Integendeel. Er zijn een aantal commissies ingesteld, regionaal ingedeeld, die de besluitvorming moeten voorbereiden. Daarnaast is een financiële commissie in het leven geroepen die de uitgaven van de synode in de gaten moet houden.

In deze week van relatieve rust voor een verslaggever proberen we u wat inzicht te geven in de zaken die de aandacht vragen van de GS. En dan beginnen we maar even met de in de bovenstaande alinea genoemde financiën. Onze deputaten, maar ook de particuliere synoden, hebben wel iets weg van de diverse ministeries binnen de regering. Tegen de tijd dat er een nieuw regeerakkoord gesloten moet worden, dan wel, zoals in ons geval, een nieuwe reeks besluiten moet komen op generaal niveau, dient iedereen zijn wensenlijstje in. Zo zijn er een tweetal verzoeken, vanuit de PS van het 'Zuiden' en vanuit de PS Gelderland om aanvullende steun te verlenen voor het opzetten van een evangelisatiepost. Deputaten GSP zien wel iets in een landelijk centrum voor onze kerken, een soort permanent secretariaat, wat ook het nodige geld kost. Vorige week vertelden we al iets over Dienst en Recht en hun ideeën, samen met het Platform van Commissies van Beheer, en zo kunnen we nog wel even doorgaan. Wat is nu het kernprobleem van de GS? We hebben nog niet iets als een soort Zalmnorm. Misschien binnenkort een Niemeijerschaal? In elk geval is het zo dat er aan de inkomstenkant van een synode meestal weinige meevallers zijn die elders uitgegeven kunnen worden. Hoevel, het zou kunnen zijn dat er op termijn wel zo'n meevaller komt,

aangezien de deputaten van de Theologische Universiteit - een meerderheidsvoorstel volledigheidshalve, want er is ook een afwijkende opvatting binnen het deputaatschap - met het voorstel komen om bij de overheid een subsidie aan te vragen van 50% voor de ThUK. Maar dat heeft nog geen consequenties voor de komende periode.

Afweging

Nu kan de synode in financieel opzicht twee dingen doen, of misschien wel drie. De eerste is, de bewoording is geheel voor mijn rekening, het laten we het noemen laissez faire-laissez passer principe. Oftewel: je beoordeelt alle voorstellen op hun eigen merites, stelt de gelden vast die voor de uitvoering nodig zijn en maakt aan het einde een rekensommetje: het landelijk quotum wordt vastgesteld op zoveel euro. En, dat kan ik nu al wel verklappen, dan wordt het een dure grap. Een tweede optie is om aan het begin van de vergadering een financieel kader vast te stellen. Nadeel is dat de afweging dan op voorhand mee bepaald gaat worden door de financiële mogelijkheden. Dat bemoeilijkt weer een onafhankelijke inhoudelijke afweging. Een laatste idee is om alle besluiten die genomen worden en die financiële consequenties hebben te nemen 'onder voorbehoud van'. Tegen het eind van de vergadercyclus kan dan het totale plaatje tegen het licht gehouden worden. Indien nodig kan er dan geprioriteerd worden en kunnen zaken alsnog afvallen. Wat de weg is die Amersfoort gaat kiezen is nog niet helder. Sinds Leusden is het wel zo dat er veel bewuster naar financiële consequenties wordt gekeken.

Commissies

De commissies zijn inmiddels aan het werk, zoals gezegd. Zij begeleiden in de nieuwe opzet - zie vorig nummer - de deputaten bij hun voorstellen aan de synode. Wie naar de verdeling kijkt van de diverse punten die de commissies voorbereiden, krijgt meteen een goed idee waar de aandacht van de GS de komende maanden vooral op gericht zal zijn. We noemen ze maar even allemaal: brieven van algemene aard. Dat zijn onder andere zaken die rechtstreeks aan de synode zijn voorgelegd en waar dus geen voorstel of oordeel van deputaten over voorhanden is. Verder: huwelijk en echtscheiding, ThUK, kerkrecht/kerkorde (voorgesteld wordt om deputaten te benoemen voor een algehele herziening van de KO), kerkelijke eenheid, het vierde gebod, eredienst en kerkmuziek en het punt van de centraal administratieve ondersteuning. De commissies hebben de opdracht om te bekijken of alle ingekomen stukken op hun terrein in de behandeling zijn meegenomen. Verder moeten ze uiterlijk 4 april aan het moderamen laten weten hoe de tijdsplanning er voor hun onderwerp uit moet komen te zien. Op basis daarvan bepaalt dan het moderamen wanneer een en ander rijp is voor een plenaire bespreking.

Agenda

Preses ds. H.J. Boiten van de Generale Synode van Leusden merkte toentertijd al op dat het aantal ingekomen brieven op een bepaald stuk niet evenredig was aan het daadwerkelijke belang van het onderwerp. Ik haal dat hier aan omdat de indruk gewekt zou kunnen worden uit deze

lijst van onderwerpen dat het werk dat andere deputaatschappen verrichten van minder belang zou zijn. Wie de moeite neemt om de lijst van bijna 30 deputaatschappen eens door te nemen zal het met me eens moeten zijn dat dat niet het geval is. Alleen, ja, over dingen waar we het met elkaar over eens zijn valt nu eenmaal minder te discussiëren dan over zaken die wel leiden tot verschillende inzichten.

De voorbereidingscommissie van de samenroepende kerk heeft de synode gediend met een thematisch overzicht van de brieven en rapporten die zijn binnengekomen. De teller stond bij het begin van de synode op ongeveer 300. Voor wie een globaal overzicht wil hebben van wat er zoal te doen is wil ik graag verwijzen naar de website van de synode:

<http://synode.gkv.nl>; zonder www dus. Zo'n 27 rapporten zijn ook integraal te downloaden. U vindt die op de website van de kerken:

www.gkv.nl. Op het eerste adres wordt ook bijgehouden welke besluiten er al genomen zijn en wordt vermeld wat de synode op de eerstvolgende plenaire vergadering gaat behandelen. En voor de 'persoonlijke noot' is ook een portretje van de afgevaardigden te bekijken. Wellicht bezoeken de diverse gezichten u vertrouwen in.

1 april

Concreet nu naar de taken die vandaag op de synodetafel wachten voor afhandeling. Deputaten Voorbereiding - traditioneel bestaand uit het moderamen van de vorige synode - hebben een tamelijk uitvoerig rapport ingediend, vergezeld van een compleet nieuwe huishoudelijke regeling. Deze was nodig gezien de nieuwe opzet van het werk. Ik zal u daarmee niet vermoeien. Een nieuw punt is de instelling van een communicatieadviseur. De afstand tussen het 'gewone' kerklid en het werk van de GS wordt steeds groter, constaterden Leusden en Zuidhorn al. Leusden benoemde voor het eerst een synodale verslaggever, alias persvoorlichter, Zuidhorn gaf deputaten opdracht meer integraal naar dit

thema te kijken. Daartoe hebben deputaten een communicatieplan opgezet, dat vandaag behandeld wordt. Een van de voorstellen daaruit is aan de synode een communicatieadviseur te verbind en die verantwoordelijk is voor een goed contact met de gemeenteleden in heel Nederland.

Brochure

Als het moderamen ermee akkoord gaat zal ook de brochure 'Not beyond what is written' aan de vergadering worden aangeboden. Deze brochure is een uitgave van het deputaatschap voor de betrekkingen met de buitenlandse kerken (BBK). Uit de contacten die deze deputaten hebben met de buitenlandse kerken bleek dat daar toch nogal wat onrust bezig was te ontstaan over de ontwikkelingen die zich de afgelopen jaren hebben voorgedaan in de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt. Zeker nu er ook sprake was van een nieuwe vrijmaking bleek er behoefte aan duidelijke voorlichting op een aantal terreinen. Deputaten geven in het boekje op de punten van het liedboek, huwelijk en echtscheiding, de zondagsheiliging en de verwijten van schriftkritiek aan waar de verschillen liggen. De titel verwijst naar 1 Kor. 4:6 en 7 'niet te gaan boven hetgeen geschreven staat', het thema waarover prof. dr. K. Schilder preekte tijdens de eerste dienst na de Vrijmaking in Bergschenhoek. Binnenkort is deze brochure ook in het Nederlands te lezen op een van de bekende sites.

Rechtspraak

Naast alle genoemde punten - en nog veel meer niet genoemde punten - die het bestuurlijk karakter van de synode raken heeft de GS ook een taak als hoogste rechtsinstantie binnen onze kerken. Dat houdt concreet in het geval van Amersfoort-C in dat op dit moment in een zestal beroepszaken uitspraak moet worden gedaan. Uit de landelijke media is al bekend dat ook Kampen-Noord (Ichthus) zich tot de GS gaat wenden, in een beroep tegen de uitspraken van de PS van Overijssel. Nu

vraagt het werk van de synode uw gebed; gebed voor alle zaken die daar aan de orde zijn. Maar juist dit onderdeel wil ik graag in uw gebieden opdragen. Wie kennis heeft van de processtukken weet wat voor moeite en verdriet er aan dit soort problemen kleven, vaak al jaren en jaren. Het deputaatschap appèlzen is bezig de besluitvorming ter synode voor te bereiden. Zij hebben de materie bekeken, hoorzittingen gehouden en komen nu met conceptbesluiten. Moge God zegen geven op de uitspraken die gedaan gaan worden.

P.G.B. de Vries is notulist van de GS Amersfoort-C 2005

Conferentie

Thema:

Ik ben vanmorgen al naar de kerk geweest

De betekenis van de tweede kerkdienst

Referaten worden gehouden door

Prof. dr. G.C. den Hertog

Hoe krijgen we de zondag als feestdag terug?

Prof. dr. W. Verboom

Hulde aan de Heidelberger!

Over de waarde van leerdienst en catechismuspraak.

Datum

14 april 2005

Plaats

Putten in de Aker

Tijd

14.30 uur - 20.30 uur. Vrije toegang

Bij deelname aan maaltijd € 10,- overmaken op gironummer 4543194 t.n.v. penningmeester COGG te Veenendaal.

Informatie

Drs. I.A. Kole (01282-362588)